

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

Jild 3, Son 12/2

2023

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3)-2023

**АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-
ГУМАНИТАРНЫХ НАУК**

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2023

БОШ МУҲАРРИР:

Исанова Феруза Тулқиновна

ТАҲРИР ҲАЙЪАТИ:

07.00.00-ТАРИХ ФАНЛАРИ:

Юлдашев Анвар Эргашевич – тарих фанлари доктори, сиёсий фанлар номзоди, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Мавланов Уктам Махмасабирович – тарих фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Хазраткулов Аброр – тарих фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети.

08.00.00-ИҚТИСОДИЁТ ФАНЛАРИ:

Карлибаева Рая Хожабаевна – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Худойқулов Садирдин Каримович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Азизов Шерзод Ўктамович – иқтисодиёт фанлари доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Божхона институти;

Арабов Нурали Уралович – иқтисодиёт фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Холов Актам Хатамович – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Шадиева Дилдора Хамидовна – иқтисодиёт фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент в.б, Тошкент молия институти;

Шакарров Қулмат Аширович – иқтисодиёт фанлари номзоди, доцент, Тошкент ахборот технологиялари университети

09.00.00-ФАЛСАФА ФАНЛАРИ:

Ҳакимов Назар Ҳакимович – фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Яхшиликков Жўрабой – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат университети;

Ғайбуллаев Отабек Мухаммадиевич – фалсафа фанлари доктори, профессор, Самарқанд давлат чет тиллар институти;

Ҳошимхонов Мўмин – фалсафа фанлари доктори, доцент, Жиззах педагогика институти;

Носирходжаева Гулнора Абдукаҳхаровна – фалсафа фанлари номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Турдиев Бехруз Собирович – фалсафа фанлари бўйича фалсафа доктори (PhD), доцент, Бухоро давлат университети.

10.00.00-ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Ахмедов Ойбек Сапорбаевич – филология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон давлат жаҳон тиллари университети;

Кўчимов Шухрат Норқизилович – филология фанлари доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Салахутдинова Мушарраф Исамутдиновна – филология фанлари номзоди, доцент, Самарқанд давлат университети;

Кучкаров Раҳман Урманович – филология фанлари номзоди, доцент в/б, Тошкент давлат юридик университети;

Юнусов Мансур Абдуллаевич – филология фанлари номзоди, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Саидов Улугбек Арипович – филология фанлари номзоди, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси.

12.00.00-ЮРИДИК ФАНЛАРИ:

Ахмедшаева Мавлюда Ахатовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Мухитдинова Фирюза Абдурашидовна – юридик фанлар доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Эсанова Замира Нормуратовна – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикасида хизмат кўрсатган юрист, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳамроқулов Баҳодир Мамашарифович – юридик фанлар доктори, профессор в.б., Жаҳон иқтисодиёти ва дипломатия университети;

Зулфиқоров Шерзод Хуррамович – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси Жамоат хавфсизлиги университети;

Хайитов Хушвақт Сапарбаевич – юридик фанлар доктори, профессор, Ўзбекистон Республикаси

Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Асадов Шавкат Ғайбуллаевич – юридик фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги Давлат бошқаруви академияси;

Утемуратов Махмут Ажимуратович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Сайдуллаев Шахзод Алиханович – юридик фанлар номзоди, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ҳакимов Комил Бахтиярович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Юсупов Сардорбек Баходирович – юридик фанлар доктори, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Амиров Зафар Актамович – юридик фанлар бўйича фалсафа доктори (PhD), Ўзбекистон Республикаси Судьялар олий кенгаши ҳузуридаги Судьялар олий мактаби;

Жўраев Шерзод Юлдашевич – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Бабаджанов Атабек Давронбекович – юридик фанлар номзоди, доцент, Тошкент давлат юридик университети;

Раҳматов Элёр Жумабоевич - юридик фанлар номзоди, Тошкент давлат юридик университети;

13.00.00-ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ:

Хашимова Дильдархон Уринбоевна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат юридик университети;

Ибрагимова Гулнора Хавазматовна – педагогика фанлари доктори, профессор, Тошкент давлат иқтисодиёт университети;

Закирова Феруза Махмудовна – педагогика фанлари доктори, Тошкент ахборот технологиялари университети ҳузуридаги педагогик кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тармоқ маркази;

Тайланова Шоҳида Зайниевна – педагогика фанлари доктори, доцент.

19.00.00-ПСИХОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Каримова Василя Маманосировна – психология фанлари доктори, профессор, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Ҳайитов Ойбек Эшбоевич – Жисмоний тарбия ва спорт бўйича мутахассисларни қайта тайёрлаш ва малакасини ошириш институти, психология фанлари доктори, профессор

Умарова Навбаҳор Шокировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети, Амалий психологияси кафедраси мудири;

Атабаева Наргис Батировна – психология фанлари доктори, доцент, Низомий номидаги Тошкент давлат педагогика университети;

Қодиров Обид Сафарович – психология фанлари доктори (PhD), Самарканд вилоят ИИБ Тиббиёт бўлими психологик хизмат бошлиғи.

22.00.00-СОЦИОЛОГИЯ ФАНЛАРИ:

Латипова Нодира Мухтаржановна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири;

Сеитов Азамат Пўлатович – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон миллий университети;

Содиқова Шоҳида Мархабоевна – социология фанлари доктори, профессор, Ўзбекистон халқаро ислом академияси

23.00.00-СИЁСИЙ ФАНЛАР

Назаров Насриддин Атакулович – сиёсий фанлар доктори, фалсафа фанлари доктори, профессор, Тошкент архитектура қурилиш институти;

Бўтаев Усмонжон Хайруллаевич – сиёсий фанлар доктори, доцент, Ўзбекистон миллий университети кафедра мудири.

ОАК Рўйхати

Мазкур журнал Вазирилар Маҳкамаси ҳузуридаги Олий аттестация комиссияси Раёсатининг 2022 йил 30 ноябрдаги 327/5-сон қарори билан тарих, иқтисодиёт, фалсафа, филология, юридик ва педагогика фанлари бўйича илмий даражалар бўйича диссертациялар асосий натижаларини чоп этиш тавсия этилган илмий нашрлар рўйхати (Рўйхатга) киритилган.

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.
Муассис: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” масъулияти чекланган жамият.

Тахририят манзили:

Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил: scienceproblems.uz@gmail.com
Телеграм канал: https://t.me/scienceproblems_uz

МУНДАРИЖА

10.00.00 – ФИЛОЛОГИЯ ФАНЛАРИ

<i>Axmedov Oybek Saparbaevich</i> ИНГЛИЗ ВА ЎЗБЕК ТИЛЛАРИДА СОЛИҚ-БОЖХОНА ТЕРМИНОЛОГИЯСИДА АНТОНИМИЯ ҲОДИСАНИНГ ЎРНИ.....	10-18
<i>Нематова Мафтуна</i> ЛАКУНА И ТИПОЛОГИЯ ЛАКУН	19-24
<i>Hamroyeva Shahlo Mirdjonovna, Matyakubova Noila Shakirjonovna</i> MOSLASHTIRISH JARAYONIDA O'ZBEK VA INGLIZ TILIDAGI SODDA GAPLARNING SINTAKTIK TAHLILI.....	25-32
<i>Jo'rayeva Nilufar Sobirjon qizi</i> "SMILE" VA "TABASSUM" TUSHUNCHALARINING LINGVISTIK IFODASI (INGLIZ VA O'ZBEK TILLARI MISOLIDA)	33-38
<i>Sidiknazarova Zulfiya Mirsharapovna</i> BADIY TARJIMA TAHLILINING NAZARIY ASOSLARI	39-43
<i>Jumanova Shahnoza Ikromjonovna</i> IJTIMOIY – PSIXOLOGIK MOTIVNI ANGLATISHDA PEYZAJNING O'RNI	44-50
<i>Achilov Oybek Rustamovich</i> ILGAR SURISH VOSITALARINING BADIY ASAR SARLAVHASIDA TASNIFLANISHI VA O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	51-57
<i>Axmedova Madinabonu Maxmudjonovna</i> XALQ NASRI JANRLARINING O'ZARO MUNOSABATLARI	58-62
<i>Isroilova Manzura Jamolovna</i> FRANSUZ KOMPARATIV FRAZELOGIZMLARINING USLUBIY XUSUSIYATLARI	63-68
<i>Кенжабоев Шокир Абдулхалимович</i> ОСОБОЕ МЕСТО В ИЗУЧЕНИИ И РАЗВИТИИ МЕТОДИКИ ПРЕПОДАВАНИЯ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА В ШКОЛАХ УЗБЕКИСТАНА	69-74
<i>Fayziyev Bahodir Baxshullayevich</i> J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI	75-79
<i>Mamatqulova Shoxsanam Isroil qizi</i> OLAMNING O'ZBEK LISONIY TASVIRIDA "FIDOIYLIK" KATEGORIYASI	80-84
<i>Тухтаева Фариди Исматуллаевна</i> ИССЛЕДОВАНИЕ СТЕРЕОТИПОВ РОМАНАХ ПЕРЛ БАК	85-90
<i>Radjabova Dildora Raximovna</i> PIRIMQUL QODIROVNING "YULDUZLI TUNLAR" ASARI INGLIZCHA TARJIMASIDA BOBUR PSIXOLOGIYASI	91-96
<i>Mansurova Shohista Ismailovna</i> BADIY TARJIMANING MAQSADI, VAZIFALARI VA TARJIMA METODLARI	97-102
<i>Ermатов Ixtiyor</i> SIRDARYO VILOYATI TOPONIMLARI.....	103-108

<i>Axmedjanova Farida Djavairovna</i> GRAMMAR INSTRUCTION IN COMMUNICATIVE LANGUAGE TEACHING	109-114
<i>Saitov Suxrob Djumaydillayevich</i> ARTISTIC INTERPRETATION AND RESOLUTION OF HUMAN TRAGEDIES IN THE STORY	115-119
<i>Тўрабоева Ҳакима Усмонжон қизи</i> ФИРДАВСИЙ ДАҲОСИГА МЕҲР	120-124
<i>Toshpo'latova Xusniya Matayusub qizi, Normamatov Farrux Komiljon o'g'li</i> INGLIZ REKLAMA SHIORLARI TARJIMASI JARAYONIDA SHAKL VA MA'NO MUVOFIQLIGI	125-129
<i>Абдуманнонов Хожиақбар Акмалжон угли</i> ОСВЕЩЕНИЕ ФРАЗЕОЛОГИИ В СВЕТЕ НАУЧНОЙ ЛИТЕРАТУРЫ (краткий обзор на примере учебных пособий и словарей узбекского языка).....	130-136
<i>Абдуллаева Раъно Хикматовна</i> РЕПРЕЗЕНТАЦИЯ КОНЦЕПТА «ДРУГ/ДРУЖБА» В РУССКОЙ И УЗБЕКСКОЙ ПОСЛОВИЧНОЙ ЯЗЫКОВОЙ КАРТИНЕ МИРА	137-144
<i>Hamidova Sayyora Nurmatovna</i> TILSHUNOSLIKNI MENTALINGVISTIK BOSQICHIDA KOGNITIV TADQIQOTLAR.....	145-151
<i>Rustamova Dilrabohon</i> ATAMALAR LUG'ATINING UMUMIY VA FARQLI TOMONLARI	152-157
<i>Khazratqulova Ozoda Abduganiyevna</i> EXPRESSION OF THE CONCEPT OF FORGIVENESS IN LEXICOGRAPHIC SOURCES AND ARTISTIC LITERATURE	158-162
<i>Farmonov Nurbek Pulatovich</i> WEB OF SCIENCE MA'LUMOTLAR TIZIMIDAN FOYDALANISH	163-169
<i>Xojjiyeva Oynisa Shabonovna</i> ALISHER NAVOIY ASARLARIDA TURKIY XALQLAR MAQOLLARINING AKS ETISHI	170-176
<i>Norqobilov Sanjar Rahmat ugli</i> COMPARING COMPUTATIONAL LINGUISTICS APPROACHES ACROSS LANGUAGES	177-182
<i>Mamarasulova Iroda Jumanovna, Xojimetov Sa'dulla Jumanazarovich</i> ANGLIYA UYG'ONISH DAVRI ADABIYOTI	183-190
<i>Ho'jamqulov Anvar Jozilovich</i> OMON MUXTOR ROMANLARIDA POETIK USLUB QIRRALARI.....	191-196
12.00.00 - ЮРИДИК ФАНЛАР	
<i>Кутыбаева Елизавета Дуйсенбаевна, Аманязова Света Байниязовна</i> ВОПРОСЫ ПОВЫШЕНИЯ ЭФФЕКТИВНОСТИ ОРГАНИЗАЦИИ И ФУНКЦИОНИРОВАНИЯ СИСТЕМЫ ОРГАНОВ ИСПОЛНИТЕЛЬНОЙ ВЛАСТИ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН	197-203
<i>Мирзаабдуллаева Матлуба Рустамовна</i> СУВДАН ФОЙДАЛАНУВЧИ ВА СУВ ИСТЕЪМОЛЧИСИ ТУШУНЧАЛАРИНИНГ ҲУҚУҚИЙ АҲАМИЯТИ ХУСУСИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР	204-209
<i>Toshkanov Nurbek Bahriddinovich</i> BILIMLAR IQTISODIYOTI VA INTELLEKTUAL MULK: TIJORATLASHTIRISHNING BA'ZI HUQUQIY JIHATLARI VA MUAMMOLARI	210-216

Nishonov Abdulloh Ubaydulloh o'g'li
ATOM ENERGIYASINI JOYLASHTIRISHNING XALQARO EKOLOGIK TALABLARI217-223

13.00.00 – ПЕДАГОГИКА ФАНЛАРИ

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna
OLIY TA'LIM MUASSALARIDA TA'LIM SIFATINI OSHIRISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI224-228

Sadullayeva Shahlo Azimbayevna, Parmankulov Farxodjon Nurali o'g'li
TYUTORLAR ISH JARAYONIGA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI
TATBIQ ETISH METODIKASI229-233

Pirimova Nargiza Adilovna
SPORT-TAYYORGARLIK MASHG'ULOTLARIDA BALANDLIKKA SAKROVCHI QIZLARNING
O'QUV-MASHG'ULOT JARAYONLARINI TAKOMILLASHTIRISH234-239

Tangirqulov Elmurod Aliyarovich
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA ATROF-MUHITNI ASRASH ORQALI EKOLOGIK
TARBIYA BERISH MEXANIZMLARINI TAKOMILLASHTIRISHNING O'ZIGA XOS
XUSUSIYATLARI VA "YASHIL MAKON" MODULLARI240-244

Xayrov Rasim Zolimxon o'g'li
BO'LAJAK TASVIRIY SAN'AT O'QITUVCHILARINING KASBIY-METODIK TAYYORGARLIGINI
TAKOMILLASHTIRISHDA TA'LIM TEXNOLOGIYALARINING QO'LLANILISHI245-258

Ahmadjonova Odina Anvarjon qizi
ZAMONAVIY TA'LIM MUHITIDA INGLIZ TILI DARSLARIDA STEAM TA'LIM
TEXNOLOGIYASIDAN FOYDALANISHNING AHAMIYATI: STEAM KOMPETENSIYALAR
TUSHUNCHASI259-265

Valieva Xolida
AJDODLAR MEROSI - INSONIYAT BOYLIGI266-271

Djumayeva Dildora Isroilovna
BOSHLANG'ICH SINIF O'QUVCHILARIDA EKOLOGIK MADANIYATNI SHAKLLANTRISHNING
PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI272-277

Davlatova Nilufar Vosiljonovna
TA'LIM-ISHLAB CHIQRISH INTEGRATSIYASINI KUCHAYTIRISHDA ZAMONAVIY TA'LIMNING
O'RNI VA MOLIALASHTIRISH MEXANIZMLARI278-285

Mamaraimova Zebo Shafokatovna
YUQORI SINIF O'QUVCHILARINI OILAVIY HAYOTGA TAYYORLASHNING PEDAGOGIK
TAMOYILLARI286-290

Turayev Yolqin Sherzod o'g'li
KATTA MAKTABGACHA TA'LIM YOSHDAGI BOLALARDA DALILY ASOSLASH KO'NIKMASINI
SHAKLLANTIRISH YO'LLARI291-295

Abdurasulova Shoira Kushakovna
BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINIF O'QITUVCHILARINING KASBIY KOMPETENTLILIGINI
INTEGRATIV YONDASHUV ASOSIDA RIVOJLANTIRISH296-305

Sottarov Abduvali Umirqulovich
UMUMIY FIZIKA KURSINI O'QITISHDA NANOTEXNOLOGIYA FAN VA TEXNIKA SOHASI
SIFATIDA306-310

<i>Xushnazarova Ma'mura Nodirovna</i> VOLONTYORLIK FAOLIYATINIG IJTIMOIIY-PEDAGOGIK MUAMMOLARI	311-315
<i>Xushvaqtov Umar Norqobilovich</i> AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANIB O'QUVCHILARDA IMPERATIV TAFAKKURNI RIVOJLANTIRISHDA KOMPETENSIYANING RO'LI	316-320
<i>Alimqulova Ra'noxon Gulmirzayevna</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA NUTQ MADANIYATINI RIVOJLANTIRISHGA ZAMONAVIY YONDASHUVLAR	321-326
<i>No'monxonova Muattarxon Nosirxon qizi</i> BO'LAJAK TILSHUNOSLARDA KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISHDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARKOMMUNIKATIV KOMPETENSIYALARINING AFZALLIKLARI VA KAMCHILIKLARI	327-331
<i>Xalikov Faroxidin</i> TA'LIM TIZIMIDA TESTOLOGİYADAN FOYDALANISHNING NAZARIY ASOSLARINI TAKOMILLASHTIRISH SAMARADORLIGI	332-339
<i>Abduvaxidov Xusan Abdukulovich</i> OLIY TA'LIM TALABALARIDA INNOVATSION YONDASHUV ORQALI KOMPETENSIYALARINI SHAKLLANTIRISH	340-345
<i>Якубова Нафиса Одилжановна</i> ОЛИЙ ТАЪЛИМ МУССАСАЛАРИДА ЧИЗМАЧИЛИК ДАРСЛАРИДА ТАЛАБАЛАРНИ ИЖОДИЙ-КРЕАТИВ ФИКРЛАШГА ЎРГАТИШ МЕТОДИКАСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ	346-354
<i>Karimov Qayum Mamashayevich</i> TALABALARNI KOMPYUTERLI MATEMATIKA TIZIMLARINING GRAFIK IMKONIYATIDAN FOYDALANISH BO'YICHA BILIMINI OSHIRISH	355-360
<i>Yusupova Shoxista Alimjanovna</i> TO'GARAK MASHG'ULOTLARI ORQALI TASVIRIY SAN'AT FANIGA ASOSLANGAN XOLDA O'QUVCHILAR IJODIY QOBILIYATINI RIVOJLANTIRISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI	361-371
<i>Kasimov Oйбек Омилевич</i> СПОРТДА АХЛОҚИЙ ҚОЙДАЛАР ВА "FAIR PLAY" НОРМАЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ ...	372-378
<i>Abduraxmonov Akbar Abduxamidovich</i> MILLIYLIK VA UMUMINSONIYLIK TAMOYILLARI UYG'UNLASHUVINING NAZARIY-METODOLOGIK JIHATLARI	379-386
<i>Фазлиддинов Шухрат Фахриддинович</i> ПРИМЕНЕНИЕ ИННОВАЦИОННЫХ ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ТЕХНОЛОГИЙ НА ЗАНЯТИЯХ ПРИ ИЗУЧЕНИИ КАТЕГОРИИ РОДА ГЛАГОЛА В ПЕДАГОГИЧЕСКИХ ВУЗАХ.....	387-394
<i>Jurayev Bobomurod Ramazonali o'g'li</i> TALABALARNING JISMONIY FAOLLIGINI OSHIRISH VA RIVOJLANTIRISH JARAYONINING SAMARADORLIK DARAJASI	395-400
<i>Eshbekova Gulabahor Zafarboyevna</i> МАКТАВГАЧА YOSHDAGI BOLALARNING YOZISH KO'NIKMALARINI SHAKLLANTIRISH MUAMMOLARI	401-406

<i>Khidirova Malakhat Qazakhovna</i> ORGANIZATION AND EVALUATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS BASED ON EUTAGOGICAL APPROACHES	407-413
<i>Fayzullayeva Madina Abdumo'min qizi, Xolbo'tayeva Moxinur Temurboy qizi</i> MENEJMENT SOHASINI O'QITISHDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH	414-420
<i>Achilov Nuriddin Abdugafforovich</i> AL-HAKIM AT-TERMIZIY TA'LIMOTINING ILMIY TADQIQI	421-426
<i>Norinov Muxammadyunus Usibjonovich</i> JAMIYAT TARAQQIYOTIDA BO'LAJAK MUHANDISLARNING KASBIY KOMPETENSIYALARINI TAKOMILLASHTIRISHNING AHAMIYATI	427-432
<i>Begimqulov Zarif Axmadovich</i> JISMONIY TARBIYA YO'RIQCHISINING IJTIMOYIY-MADANIY KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISHDA MALAKA OSHIRISH JARAYONINING AHAMIYATI	433-438
<i>Izbosarova Zuxro Anatoliy qizi</i> BO'LAJAK BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARINING KOMMUNIKATIV KO'NIKALARINI RIVOJLANTIRISH SAMARADORLIGI	439-443
<i>Jumayev Sirojiddin Zafarovich</i> MOLEKULAR BIOLOGIYADAN OQSILLARNING AMINOKISLOTA TARKIBI VA AMINOKISLOTALARNING TASNIFI MAVZUSINI O'QITISHDA MASALA VA MASHQLARDAN FOYDALANISH	444-449
<i>Pulatova Muxabbat Egamberdiyevna</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA INNOVATSION KOMPETENSIYANI RIVOJLANTIRISHNING PEDAGOGIK-PSIXOLOGIK XUSUSIYATLARI	450-457
<i>Yuldashev Mengali Ziyaduloyevich</i> BOSHLANG'ICH SINFI O'QITUVCHILARIDA MUSTAQIL ISHLASH KOMPITENSIYALARINI RIVOJLANTIRISH	458-463

10.00.00-Филология фанлари

Fayziyev Bahodir Baxshullayevich,
Buxoro davlat universiteti o'qituvchisi

**J. K. ROULINGNING "GARRI POTTER VA AFSONAVIY TOSH" ASARIDAGI TO'QIMA
NOMLAR VA REALIYALAR HAMDA ULARNING RUS VA O'ZBEK TILLARIGA TARJIMASI**

Annotatsiya. Ushbu maqolada J.K. Roulingning "Garri Potter va afsonaviy tosh" asarida uchragan qahramonlarning to'qima nomlari va realiyalarning tarjimonlar tomonidan rus va o'zbek tillarga tarjima qilish jarayonida turli xil stilistik vositalardan foydalanilganligi hamda ularning semantik tadqiqi yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: to'qima nomlar, realiyalar, obraz, janr, xarakter.

Fayziyev Bahodir Baxshullayevich,
Teacher, Bukhara State University

**THE FICTITIOUS NAMES AND REALITIES IN J. K. ROWLING'S "HARRY POTTER AND THE
LEGENDARY STONE" AND THEIR TRANSLATION INTO RUSSIAN AND UZBEK**

Abstract. This article deals with the characteristics of stylistic tools as well as their semantic research which were used by the translators in the process of translating the fictitious names and realia of the characters in Rowling's "Harry Potter and the Legendary Stone" into Russian and Uzbek languages.

Key words: fictitious names, realia, image, genre, characters.

Файзиёв Баходир Бахшуллаевич,
преподаватель
Бухарский государственный университет

**ФИКТИВНЫЕ ИМЕНА И РЕАЛИИ Ж.К.РОУЛИНГА «ГАРРИ ПОТТЕР И ЛЕГЕНДАРНЫЙ
КАМЕНЬ» И ИХ ПЕРЕВОД НА РУССКИЙ И УЗБЕКСКИЙ ЯЗЫКИ**

Аннотация. Данная статья посвящена различным стилистические средства, а также их семантического исследования которые были использованы переводчиками в процессе перевода фиктивных имен и реалий героев романа Роулинг «Гарри Поттер и легендарный камень» на русский и узбекский языках.

Ключевые слова: фиктивные имена, реалия, образы, жанр, герои.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V3I12.2Y2023N11>

Kirish. Garri Potter haqidagi kitoblar 1997-yilda kitob do'konlari peshtaxtalarida paydo bo'lganidan beri, hech shubhasiz, romanlar turkumi jahon madaniyatiga ulkan hissa qo'shib, bir necha bor savdo rekordlarini yangilab, yosh-u katta o'quvchilar orasida millionlab muxlislarga ega bo'ldi. Geptoligiyaning birinchi romani "Garri Potter va afsonaviy tosh"[1] 1997 yilda nashr etilganidan beri turkumdagi kitoblar butun dunyoda katta shuhrat qozondi, tanqidiy e'tirof va tijoriy muvaffaqiyatiga erishdi. Hozirga qadar sotilgan kitoblar soni 500 million nusxani oshdi,

buning natijasida turkum adabiy bestsellerlar ro'yxatiga kirdi. Romanlar 80 tilga, jumladan o'zbek tiliga tarjima qilingan.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. Olamshumul muvaffaqiyatga qaramay, hamma ham bu asarni badiiy timsollarga ega jiddiy roman deb hisoblamaydi; kitob hanuzgacha "bolalar kitobi" sifatida obro'ga ega. Biroq, Garri Potter seriyasi, shubhasiz, dunyo fantastikasining barcha muhim asarlarini ajratib turadigan turli xil hikoyalar va xarakter rivojlanishini o'z ichiga olgan. Odatda, har qanday asar o'quvchilarning ma'lum bir yoshiga qaratilgan bo'ladi. Agar birinchi kitobdagi Garri kabi bosh qahramon 11 yoshda bo'lsa, unda odatda bunday qahramonlarning yoshi butun kitoblar seriyasida o'zgarmaydi. Biroq J.K. Rouling har bir kitobi chiqishida o'zining bosh qahramonlarining yoshini bir yil ulg'aytirib, o'quvchilarning sevimli qahramonlari bilan birga ulg'ayishiga imkon yaratdi va turli yoshdagi kitobxonlarni jalb qilish yo'lini topdi.

Birlamchi obrazlilikning asosiy manbasi leksik daraja hisoblanadi. "Badiiy (she'riy) so'z" atamasi hozirgi lingvistik vositalarning barcha sohalarini nazarda tutishi bejiz emas. Leksik material tasvirlangan obrazning individual xarakterli xususiyatlarini ajratib ko'rsatish va ta'kidlash, ularni yaxshiroq shakllantirish uchun ishlatiladi. Masalan, til orqali personajlar mansub bo'lgan ijtimoiy qatlam tasvirlanadi. Aynan shuning uchun adabiyotda dialektizmlar – mahalliy shevaga xos bo'lgan so'zlar va iboralar qo'llaniladi. Ulardan foydalanish yozuvchiga mahalliy koloritning o'ziga xosligini ta'kidlashga yordam beradi.

Qahramonlar hayotiga oid bo'lgan qirralarni ta'kidlashning qo'shimcha vositasi bu uning kasbi, hunari bilan bog'liq so'zlar va iboralardir. Ba'zi hollarda badiiy asar tiliga jargon - kichik ijtimoiy guruhlar, jamoalar, davralarda qo'llaniladigan shartli tilning so'zlari va iboralari ham kiritilishi mumkin. Adabiyotda qo'llaniladigan qo'pol so'zlar "Vulgarizmlar" jargonning tarkibiy tuzilmasi hisoblanib ulardan ham keng qo'llaniladi. Fantastik matnning semantik tuzilishida yozuvchining badiiy g'oyasini ochib berishda o'ziga xos kalit bo'lib xizmat qiladigan ismlar alohida e'tiborga molik. J.K.Roulingning ijodi fikrimizni tasdiqlaydi. Yozuvchi tomonidan ixtiro qilingan asl ismlar dunyosi xayoliy darajada boy, rang-barang, o'quvchi uchun kutilmagan hodisalarga to'la va u deyarli o'rganilmagan.

Matndagi ismlarning funksiyasi o'ziga xos xususiyatlarga ega, chunki ismlar va nomlar badiiy asar shaklining ajralmas elementi bo'lib, yozuvchining o'ziga xos uslubining tarkibiy qismi hamda badiiy obrazni yaratishda muhim vositalardan biri hisoblanadi. Ular muallif ko'zlagan fikrni ma'lum darajada o'zida namoyon etishi, ga'yri oddiy jaranglashi, fon bilan uzviy bog'liqliklarga ega bo'lishi mumkin. Ismlar stilistik jihatdan to'g'ri va aniq bo'lishi, asarning ruhiga, g'oyasiga, maqsadlariga mos kelishi, o'ziga xos koloritga va ba'zan qandaydir maxsus ma'no, muallifning g'oyasini jamlab ifoda etgan o'ziga xos mazmunga ega bo'lishi kerak.

J.K.Rouling tomonidan yozilgan adabiy ertak fantastik to'qima, ya'ni. real hayot faktlariga asoslangan tasavvurdan tug'ilgan xayoliy tasamvurlar va tasvirlar olami bilan bog'liq. Shunday qilib, badiiy matnda ikki xil hikoya uslubi kuzatiladi: fantastik va realistik. Realistik fonda fantastik jihatlar ko'rilishi mumkin va aksincha, fantastik narsalarda real qatlamlar kuzatiladi (hatto bosh qahramon Garri ham ertak qahramoni, ham o'quvchining zamondoshi). Shunday qilib, g'ayritabiiylik haqiqatga taqlid qilish xarakteriga ega, u haqiqatning nusxasi, bu yerda sehrlil maktab hayotdagi maktabga o'xshaydi, faqat arifmetika o'rniga ular kabalistikani o'rgatadi, botanika darslarida esa zahar turlarini o'rganadilar. Bu yerda G'arb maktablariga xos bo'lgan o'quvchilarning xatti-harakatlari, o'qituvchilar o'rtasidagi intrigalar, sehrgarlar oilasiga

mansub bo'lmagan "zoti pastlar"ni metsimaydigan aristokratlarni, fakultetlar o'rtasidagi raqobatni hamda regbi va ot polosini eslatuvchi mahalliy o'yinga bo'lgan ishqibozlikni (albatta, eng zamonaviy modellar va qimmat supurgilarda) ko'rish mumkin. Shu bilan birga, fantastik janrdagi asarlarning onomastik makonida bizga yaxshi ma'lum bo'lgan ismlar, haqiqiy onomastik nomlar, allaqachon tanish bo'lgan adabiy yoki madaniy qahramonlarga tegishli ismlar mavjud. Bu xayoliy dunyoning, bizning dunyomizga yaqinlashganlik illyuziyasini yaratishga yordam beradi va bizga qahramonlarni yaxshiroq bilish imkoniyatini beradi, shu jumladan biz bilgan ismlar bilan taqqoslash imkonini.

Garri Potter romanlarida bu havolalar ham aniq parallellik, ham qarz olish va qayta talqin qilish, ham mavhum tipologik o'xshashlik xarakteriga ega. Romanning antroponimik maydoni ham ko'p qirrali: u tilda, bolalar nutqida ma'lum bo'lgan modellar bo'yicha qurilgan haqiqiy antroponimikaga asoslangan. Biroq, bu voqelik orqasida diqqatli o'quvchiga ochiladigan yana bir antroponimik dunyo bor. Bu antroponimikaning o'ziga xosligi, bu bir vaqtning o'zida haqiqiy, mavjud dunyoni ham, fantastik, uydirma, sehrli narsalarni ham aks ettirishga imkon beradi. Ushbu ishning bir qismi sifatida ishlaydigan adabiy antroponimlar ko'p va xilma-xildir, shuning uchun ularni tasniflash turli asoslar bo'yicha amalga oshirilishi mumkin.

Tadqiqot metodologiyasi. Maqolada J. K. Roulingning "Garri Potter va afsonaviy tosh" asaridagi to'qima nomlar va realiyalar hamda ularning rus va o'zbek tillariga tarjimasini yoritib berishda sintez, kompleks yondashuv, tizimli yondashuv, kontent analiz, qiyosiy tahlil, dialektik usullardan foydalanilgan.

Tahlil va natijalar. Real bo'lmagan dunyo o'z aksini antroponimlarda topgan. Bunday antroponimlar tilda mavjud bo'lgan morfologik, so'z yasash, leksik va semantik modellarni aks ettiradi. Qahramonning nomi badiiy obrazni yaratuvchi vositalardan biri bo'lib, u personajning ijtimoiy mansubligini tavsiflashi, milliy va mahalliy tuyg'uni ifodalashi, agar harakat o'tmishda sodir bo'lgan bo'lsa, tarixiy fonni qayta tiklashi mumkin. Badiiy asarlardagi qahramonlarning nomlari ko'p miqdorda yashirin ma'lumotni aniqlaydigan eng ifodali va ma'lumot beruvchi vositadir. Adabiy qahramon uchun o'ziga xos ism tanlash muallifning ishi bo'lib, bu erda subyektiv omil juda katta. Yozuvchi nafaqat shaxs ismlarini, balki asarning onomastik makonining barcha tarkibiy qismlarini ham tanlaydi yoki tuzadi. Qahramonlarning xarakterini, ruhiy dunyosini va jismoniy jihatlarini biladi. Ismni tanlash badiiy janr, san'at maktabi va uslub bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Ba'zida ism yozuvchi mo'ljallanganidan ko'proq narsani gapirishi mumkin. Antonomaziya - bu tegishli ismning ikkita ma'nosini - asosiy va kontekstual, mavzumontiqiy va denominalni bir vaqtning o'zida amalga oshirishga asoslangan mustaqil stilistik qurilma bo'lib, antonomaziyaning turlaridan biri "gapiruvchi" ismlar va familiyalardir. Yuqorida aytib o'tilganidek, badiiy onomastika "gapiradi". Olimlar ham, oddiy kitobxonlar ham u nima haqida va qanday gapirishini turlicha tushunishadi. Misollarga yuzlanaylik. Bosh qahramon o'zining ismini, yozuvchining so'zlariga ko'ra, uning bolalikdagi do'sti Jo Ian Potter sharafiga olgan. Salbiy yoki ijobiy yondashuvga qarab, tadqiqotchilar bu nomning mifologik ma'nosiga turlicha yondashadilar. Ingliz madaniyatida shaytonning Garri degan evfemik nomi bor. Ertaklarda ingliz shaytoni mo'ri supuruvchi va kulolchilik kasblariga hasad qiladi (ikkinchisi inglizcha potter). Bu so'zning fe'l vazifasida qo'llaniladigan yana bir ma'nosi ham bor - biror ishni beparvolik bilan qilmoq, bo'sh o'tirmoq, dangasalik qilmoq. Ammo agar lug'atga murojaat qilinsa, unda qahramonning ismini boshqa ma'nosini ko'rish mumkin: harry turdosh

otning ma'nolaridan biri (yunoncha koiranosdan) - qo'mondon. Sehrgarlik maktabining professorlaridan biri Gilderoy Lokhart (asoslari: gild - tillaga aylantirmoq, bezamoq; lock - jingalak; hart - yosh erkak bug'u) deb ataladi[2]. Bu qahramon o'ziga maftun va aslida amalga oshmagan qahramonliklari haqida gapirib berib yuradi. I.Oranskiy tarjimasida uning ismi Zlatopust Lokons. Morfemik tarjimadan tashqari, tarjimon qahramon xarakterini aniqroq etkazish uchun "пучк-бо'sh" ildizidan foydalangan. M. Spivak tarjimasida uning ismi Sverkarold Charuald va o'zbek tiliga ham Sverkarol Charuald deb keltiriladi. Birinchisi muvaffaqiyatliroq, chunki u muallif uslubiga yaqinroq va unda istehzoli ohang va kinoya emas, balki yoqimli hazil tuyg'usini his qilish mumkin. Professor Sprout (asos: sprout - oqalamcha, nihol, o'q) I.Oranskiy tarjimasida Stebl familiyasini, M.Spivak tarjimasida - Sparjellani ko'rishimiz mumkin. O'zbek tilidagi tarjimasida esa, Sarsabil Xonim deb o'simlik nomi bilan berilishi ayni oreginalga yaqinroq. Bu holda familiyaning tarjimasida yana oqlanadi: mazmunli familiyaga ega bo'lgan professor tegishli fandan - herbologiyadan dars beradi[3].

Ushbu asardagi sehrli dunyo realiyalarining katta qismi ularni tarjima qilishda tarjimonlarga talaygina qiyinchilik tug'diradi. Realiya har safar tarjimonni transkripsiya yoki tarjimaning biridan foydalanishni tanlashga majbur qiladi. Keling, ba'zi misollarni, xususan, sehrli maktabda ishlatiladigan damlamalarning nomlarini ko'rib chiqaylik. Ko'p hollarda ular ham "gapirish" xususiyatiga ega. Shuning uchun realiyalar va ularni tarjima qilish usullarini ko'rib chiqish antonomaziya va uning "gapirish ismlari" turi bilan chambarchas bog'liq. Shamollaganda yosh sehrgarlar "Pepperup" (mashhur chanqoq bosdi ichimlik "7 UP"ga alluziya) deb nomlangan vositadan foydalanadilar. Oranskiy bu nomni "Бодроперцовое зелье" deb tarjima qiladi. M. Spivak esa, ishorani hisobga olgan holda, uni Pertsusin deb tarjima qiladi, unda har qanday rus bolasi yo'talayotganda qo'llaniladigan tanish va mazali dori "pertussin"ni eslaydi[4]. Sh.Dalimov "Qalampir damlama" deb gapiruvchi nomni tarjima qilishni afzal ko'rgan. Yana bir sehrli damlama Skele-Gro deb ataladi (asos: skeleton - skelet; grow - o'sish), u Garrining barmoqlari va qo'llarining suyaklarini yo'qotganda davolash uchun ishlatiladi. I. Oranskiy nomini Kosterost, M. Spivak Skelerost, Sh.Dalimov esa suyak-o'stir deb tarjima qilgan. Kitobdan sehrgarlar olamida mashhur hisoblangan supurgida uchib o'ynaladigan o'yin orin olgan. Bu o'yin havoda o'ynaladigan poloni eslatadi. Asl nusxada u Quidditch deb ataladi, I.Oranskiy variantida u kviddich, M.Spivak va Sh.Dalimov variantlarida esa kviddish kabi o'girilgan. Bu o'yindagi to'plarning nomlanishi diqqat qaratishga loyiq. Bludger (asos: bludgeon - tayoq) - o'yinchi yiqilmasligi uchun o'yin davomida ulardan o'zini olib qochishi kerak bo'lgan to'pning nomi. I.Oranskiyda transkripsiyadan foydalanadi va to'pning nomi Bludger deb beriladi[5]. M. Spivak tarjimadan foydalanadi va "Нападала" - hujum qiluvchi, Sh.Dalimov "tajovuzkorlar" deb o'giradi. O'yin ishtirokchilari quvib yuradigan ikkinchi to'pning nomi Snitch (o'g'irlamoq). Tarjimonlar bu so'zda ham o'sha usullarni qo'llab "Snitch" (I.Oranskiy), "Pronira" (M.Spivak) hamda "Tilla chaqqon" (Sh.Dalimov). Transkripsiya ismning sirli va ekzotizmini saqlab qolgan, shu o'rinda o'zbek tilidagi tarjima ham muvaffaqiyatli bo'lgan, rus tilidagi tarjima esa laqablarni ko'proq eslatgani uchun o'rinsizdek tuyulmoqda.

Xulosa. Xulosa qilib aytganda, tarjimonlar janr xususiyatlarini hisobga olgan holda matnning tabiatiga qarab tanlov qiladilar. Hech shubha yo'qki, agar muallif o'z qahramonlariga "so'zlashuvchi ismlar" qo'ysa, bu tarjimada aks ettirilishi kerak. Tarjima asarida realiyalarni tarjima qilish jiddiy qiyinchilik hisoblanadi. Muayyan voqelikning lingvistik vositalarini tanlashda muallifning kommunikativ maqsadini bilib-bilmay buzish va faqat tarjimonga

tegishli bo'lgan g'oyalarni asarga kiritib qo'yish mumkin, ya'ni tarjimonning asl nusxadan farq qiladigan kommunikativ maqsadni shakllantirish lozim. Realiyani tarjima qilishda ikkita tendensiya kuzatiladi:

- 1) realiyaning ma'nosi haqida hech qanday ma'lumot bermaydigan transliteratsiya;
- 2) taxminiy tarjima yoki tushuntirish.

Tarjimadagi bir qator xatolar yashirin ma'lumotlarni e'tiborsiz qoldirishni o'z ichiga oladi, buning natijasida muallifning maqsadlari to'g'ri tushunish imkonsiz bo'lib qoladi va natijada o'quvchi badiiy matnni adekvat idrok etmaydi.

Адабиётлар/Литература/References:

1. Rowling J. K. Harry Potter and the Chamber of Secrets [Electronic Resource] – Mode of access: URL: http://www.greylib.su/?category=englishengkids&altname=ves_harri_potter_na_an_gliiskom_all_harry_potter_books (дата обращения 26.01.2020).
2. Subject Dictionary Glossary Lexicon Thesaurus [Electronic Resource]. – Mode of access: URL: <http://www.ats-group.net/glossary-lexicon.html> (дата обращения 26.01.2020).
3. Khamdamova Sitora Bakhshilloeyvna, & Yusupova Hilola Uktamovna. (2021). SYMBOLISM IN WILLIAM BUTLER YEATS' POETRY. *Central Asian Journal of Literature, Philosophy and Culture*, 2(5), 131-135. <https://doi.org/10.47494/cajlp.v2i5.140>
4. Tukhtayeva Farida. (2023). MULTICULTURALISM IN THE INTERPRETATION OF PEARL BAK. *UNIVERSAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE*, 1(6), 74–77. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/ss/article/view/1947>
5. Tukhtayeva Farida. (2023). THE IMAGE OF A WOMAN IN THE NOVELS OF PEARL BUCK. *UNIVERSAL JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES, PHILOSOPHY AND CULTURE*, 1(6), 66–69. Retrieved from <https://humoscience.com/index.php/ss/article/view/1945>

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 12/2 (3) – 2023

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари электрон журнали 2020 йил 6 август куни 1368-сонли гувоҳнома билан давлат рўйхатига олинган.

Муассис: "SCIENCEPROBLEMS TEAM"
масъулияти чекланган жамияти

Таҳририят манзили:

100070. Тошкент шаҳри, Яккасарой тумани, Кичик Бешёғоч кўчаси, 70/10-уй. Электрон манзил:

scienceproblems.uz@gmail.com

Боғланиш учун телефонлар:

(99) 602-09-84 (telegram).